

PERCEPȚIA ACTULUI DE JUSTIȚIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

THE PERCEPTION OF THE ACT OF JUSTICE IN REPUBLIC OF MOLDOVA WITHIN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

VALERIU MÎNDRU¹,

doctor în sociologie, conferențiar cercetător,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

CZU 34:327.39(478)

În articol sunt analizate diverse aspecte ale vieții social-economice și juridice din Republica Moldova în contextual integrării europene. O deosebită atenție autorul acordă funcționalității instituțiilor statului și nivelului de încredere, de percepție a populației asupra calității actului de justiție, a calității actului de guvernare per ansamblu. Analiza efectuată relevă probleme majore care necesită a fi soluționate din perspectiva apropierii țării noastre de spațiul comunitar, de aderare la Uniunea Europeană. Utilizarea amplă a rezultatelor diferitor investigații sociologice permit autorului de a face o analiză comparată și în dinamică a situației din domeniul justiției, din alte domenii de activitate.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană, Acord de Asociere, integrare europeană, vector european, spațiu comunitar, stat de drept, calitatea actului de justiție

1 E-mail: vmindru@yahoo.com

The article analyzes various aspects of socioeconomic and juridical life of the Republic of Moldova in the context of European integration. The author pays special attention to the functionality of state institutions and the level of trust, perception of the population regarding the quality of the act of justice, the quality of the act of government as a whole. The analysis reveals major problems that need to be solved from the perspective of bringing our country closer to the community space, to join the European Union. The extensive use of the results of different sociological investigations allows the author to make a comparative and dynamic analysis of the situation in the field of justice and other fields of activity.

Keywords: European Union, Association Agreement, european integration, european vector, community space, rule of law, quality of justice

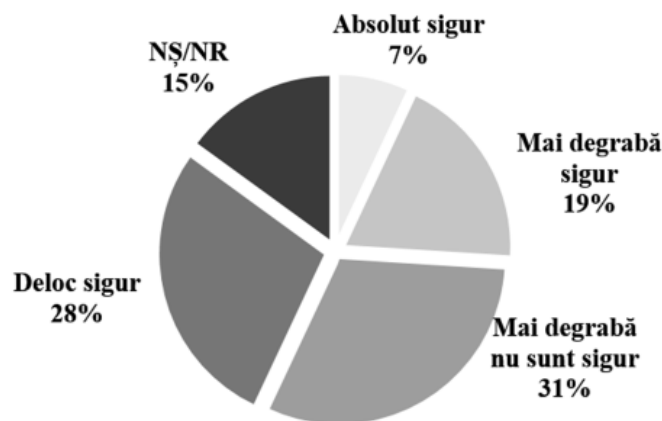
Introducere

Semnarea Acordului de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană (27 iunie 2014) a constituit încă un pas important în apropierea țării noastre de spațiul comunitar, iar mai apoi, parcursul european fiind declarat drept prioritate a politicii externe a statului. În vederea realizării acestui obiectiv de importanță majoră pentru perspectiva de dezvoltare a Republicii Moldova, anterior, au fost semnate mai multe acorduri de parteneriat și cooperare, au fost elaborate diverse planuri de acțiuni, care, în mod expres, prevedeau creșterea economică și reducerea sărăciei, îmbunătățirea nivelului de trai și a calității vieții populației, *consolidarea stabilității și eficacității instituțiilor care garantează democrația și supremația legii etc.* [1 p. 1]. Or, vectorul european de dezvoltare a țării presupune, în primul rând, schimbări atât cantitative cât și calitative în viața societății, schimbări care să fie percepute de populație și nu doar declarate de guvernări sau de politicieni.

Resurse multe – încredere puțină

În scopul realizării priorităților stabilite, din bugetul de stat, precum și din sprijinul financiar acordat de Uniunea Europeană, au fost alocate resurse considerabile, în speranța că investițiile făcute vor îmbunătăți substanțial situația în diverse domenii ale vieții, vor asigura o calitate corespunzătoare a actului de justiție, care să fie adecvat standardelor europene. Spre regret, analiza mai multor indicatori ce reflectă diverse aspecte ale calității justiției denotă că așteptările societății, dar și ale partenerilor de dezvoltare, au fost prea „ambicioase”. Or, resursele alocate nu au avut o corelare directă cu nivelul de percepție al populației privind îmbunătățirea calității actului de justiție și, respectiv, o creștere pe măsură a nivelului de încredere a populației în justiție. Conform estimărilor, în anul 2016, Republica Moldova era printre primele 10 țări din Europa cu cea mai mare pondere alocată justiției din bugetul de stat care depășea cu mult media Consiliului Europei (CoE). Astfel, în 2016 și 2018 cheltuielile pentru justiție din bugetul de stat constituiau 1,3% față de 0,9% cât constituia media Consiliului Europei [2 p. 6].

Figura 1. Percepția populației privind corectitudinea deciziilor adoptate în instanțele de judecată.



Sursa: Barometrul de Opinie Publică, decembrie 2019.

Cheltuielile considerabile pentru justiție erau cauzate, în mare parte, de majorările substanțiale ale salariilor judecătorilor și procurorilor. În 2018, salariul judecătorilor și procurorilor începători din Republica Moldova, raportat la salariul mediu pe economie, era de circa 2,7 și, respectiv, 2,8 ori mai mare decât salariul mediu pe economie, fiind peste media Consiliului Europei care era de 2,5 și, respectiv, 1,9 ori mai mare. În perioada 2016-2018, salariul procurorilor începători din Moldova a crescut cu 71%, în timp ce nivelul de încredere al populației în justiție constituia 8 și, respectiv, 16%.

Astfel, justiția este unul dintre pilonii fragili ai societății moldovenești, iar ritmul descurajant al progreselor în domeniu denotă o lipsă de voință atât politică cât și juridică, în timp ce perpetuarea situației în domeniu devine tot mai îngrijorătoare și mai alarmantă. Potrivit datelor Barometrului de Opinie Publică realizat în anul 2019, majoritatea cetățenilor chestionați nu era sigură că, în cazul în care ar ajunge să-și facă dreptate în instanțele de judecată, acestea ar lua niște decizii corecte. Astfel, la întrebarea: *Cât de sigur sunteți de faptul că dacă dvs. sau cineva din rudele dvs. ar ajunge în judecată, judecătorii ar adopta o hotărâre corectă în cauza dumneavoastră?*, circa 60 la sută dintre respondenți mai degrabă nu erau siguri (31%) ori chiar deloc nu erau siguri (28%) că instanța va fi corectă în raport cu persoana. Absolut siguri erau doar 7% dintre subiecții chestionați (**Figura 1**).

În mică și foarte mică măsură cetățenii se consideră protejați nu numai de judecătorie (65%), dar și de procuratură (63%), poliție și Serviciul de Informații și Securitate (59%). Astfel, la întrebarea: *În ce măsură vă simțiți protejat(ă) de următoarele instituții ale statului?*, răspunsurile respondenților au fost următoarele (**Tabelul 1**):

Tabelul 1. Măsura în care cetățenii se simt protejați de următoarele instituții ale statului.

	În foarte mare măsură	În mare măsură	În mică măsură	În foarte mică măsură/deloc	NȘ/NR
Judecătorie	2%	19%	38%	27%	14%
Procuratură	2%	20%	36%	27%	15%
Poliție	2%	33%	38%	21%	7%
Serviciul de Informații și Securitate	2%	23%	35%	24%	6%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, februarie 2021.

După cum denotă rezultatele studiului sociologic Barometrul de Opinie Publică efectuat în luna februarie a anului curent, doar 18% din populație au o oarecare încredere în justiție și numai 1% are foarte multă încredere, în timp ce 75% din populație nu prea are încredere (32%) sau chiar deloc nu are încredere în justiția din Republica Moldova (43%).

Actorii sistemului de justiție sunt mult mai încrezători că lucrurile în justiție merg bine și că reformarea justiției începută în anul 2011 a avut un impact pozitiv pentru sistemul judecătoresc. Aceste opinii au fost exprimate în cadrul sondajului sociologic „Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în justiție și combaterea corupției” realizat în perioada octombrie-decembrie 2020 la solicitarea Centrului de Resurse Juridice din Moldova [3 p. 18]. Astfel, la întrebarea: **În ce măsură sunteți de acord cu afirmația că reformarea sistemului judecătoresc începută în anul 2011 a avut un impact pozitiv pentru sistemul judecătoresc?**, cei mai mulți judecători (67% sau peste 2/3 dintre ei) și mai mult de jumătate dintre procurori (54%) consideră că reforma demarată acum 10 ani a avut un impact pozitiv asupra sistemului justiției, iar resursele alocate s-au meritat (**Tabelul 2**).

Tabelul 2. Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind impactul reformei sistemului judecătoresc începută în anul 2011.

	Întru totul de acord	Mai curând sunt de acord	Mai curând nu sunt de acord	Deloc nu sunt de acord	NȘ/NR
Judecătorii	20%	47%	27%	4%	2%
Procurorii	10%	44%	31%	13%	2%
Avocații	4%	42%	34%	20%	1%

Sursa: Centrul de Resurse Juridice din Moldova, sondaj, decembrie 2020.

Mai puțin de acord cu această opinie sunt avocații, care consideră că reformarea sistemului judecătoresc are încă multe lacune, iar impactul nu este tocmai cel așteptat – 54%.

După părerea autorităților, situația în domeniul justiției este, mai mult sau mai puțin, satisfăcătoare. Astfel, autorii unui raport elaborat de Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene în cooperare cu autoritățile naționale privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în anii 2017-2019, consideră că **reforma în sectorul justiției** a constituit una din prioritățile constante ale autorităților moldovenești, acestui obiectiv fiindu-i acordată tot mai multă atenție la nivelul conducerii țării, autorităților competente, societății civile și partenerilor de dezvoltare. Prin eforturile întreprinse s-a urmărit consolidarea independenței justiției, combaterea corupției în sistemul judecătoresc, îmbunătățirea calității actului de justiție și, în cele din urmă, restabilirea încrederii publice față de sistemul justiției. În așa fel, constatată raportorii, la capitolul „Justiție, Libertate și Securitate” din cele 172 de acțiuni incluse în Plan, 137 sau 78,49% au fost realizate [4 p. 17].

Dacă facem însă referință la un alt raport, intitulat *Raport de evaluare intermediară*, elaborat în luna septembrie 2017 în baza unor indicatori concreți, autorii constată că implementarea obiectivelor specifice prevăzute în prioritatea „Justiție responsabilă și incoruptibilă” nu a fost asigurată la unii indicatori foarte importanți. Din cei 7 indicatori de monitorizare a progresului realizării obiectivelor specifice doar indicatorul ce vizează transparența instanțelor judecătorești a fost îndeplinit, în timp ce alți 4 indicatori au înregistrat chiar o înrăutățire a situației în comparație cu anul 2010, menționează raportorii. Alți doi indicatori ce denotă numărul de victime ale corupției și ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă nu a fost posibil de evaluat din lipsa de date statistice care ar permite măsurarea progresului [5 p. 98].

Astfel, în baza analizei indicatorilor de progres, autorii raportului concluzionează că Strategia Națională de Dezvoltare *Moldova 2020* a avut un impact nesemnificativ asupra reformei justiției, în condițiile în care Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 era deja adoptată și era în proces de implementare în momentul elaborării și adoptării *SND Moldova 2020*. Cu atât mai mult, pentru realizarea obiectivelor de reformare a sectorului justiției în programele bugetare au fost planificate resurse financiare care s-au bazat preponderent pe suportul Uniunii Europene, care urma să fie acordat în cadrul Programului de suport bugetar pentru reforma sectorului justiției în valoare de 60 milioane de euro, se menționează în raport. Din cauza crizei politice din anul 2015 și a fraudelor bancare, cheltuielile planificate în bugetul de stat pentru reformarea și dezvoltarea sectorului justiției a fost imposibil de acoperit, iar Uniunea Europeană, ca urmare a celor întâmplate, și-a suspendat ajutorul financiar promis. În consecință, prioritatea „Justiție responsabilă și incoruptibilă” a rămas în mare parte pe hârtie, iar programul de implementare – nerealizat, concluzionează autorii raportului.

Justiție responsabilă și de calitate: obiectiv major pentru Republica Moldova

Pentru a implementa viziunea strategică din capitolul *Justiție responsabilă și incoruptibilă*, conchid autorii raportului de evaluare, este necesară corelarea obiectivelor specifice, a indicatorilor de monitorizare și a viziunii, ținându-se cont de toate părțile vizate de sectorul justiției. Totodată, este necesară

asigurarea durabilității financiare și a unei sinergii dintre Strategia Națională de Dezvoltare, strategiile sectoriale și programele bugetare, astfel încât să existe o corelare directă între ceea ce se planifică și ceea ce este realizat în condițiile bugetare prognozate.

Totodată, experții susțin că „nu poți să ai o justiție rapidă și foarte calitativă. Dacă vrem să avem calitate, trebuie să dăm șansă judecătorilor să ne dea calitate” [2 p. 9]. Cu puțini judecători și mulți procurori, în Republica Moldova justiția se face cu viteză impresionantă, însă de calitate contestabilă. La această concluzie au ajuns experții Centrului de Resurse Juridice din Moldova care au făcut o analiză comparată a actului justiției din țara noastră și din 45 de țări membre ale Consiliului Europei. Datele prezentate în studiu arată că în Republica Moldova la 100 de mii de locuitori revin în medie 14 judecători, în timp ce în țările membre ale Consiliului Europei acest raport este de 21 de judecători. În același timp, numărul cauzelor examinate de judecătorii moldoveni este cu cel puțin 30 la sută mai mic decât media țărilor membre ale Consiliului Europei, se menționează în document.

În opinia participanților la Forumul Reformarea justiției și combaterea corupției [6 p. 2], organizat în perioada 24-25 septembrie 2020, principalele probleme în sectorul justiției țin de:

- nivelul redus de încredere a cetățenilor în justiție;
- lipsa independenței judecătorilor și procurorilor;
- lipsa de transparență și integritate în cadrul sistemului judiciar;
- lipsa unei voințe politice reale pentru realizarea reformei în justiție;
- lipsa unei viziuni pe termen lung privind reformarea justiției.

Astfel, se impune o abordare mult mai complexă, multidimensională a situației în domeniu, căci, după cum ne convinge realitatea, doar majorarea salariilor judecătorilor și procurorilor nu este suficientă pentru a realiza obiective concrete și de durată, ca, în cele din urmă, să avem și o justiție de calitate. Or, după cum arată analiza efectuată, în pofida creșterii vertiginose a salariilor judecătorilor și procurorilor, creștea în mod considerabil și numărul de cereri și condamnări la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CEDO), astfel încât, în anul 2019 Republica Moldova s-a plasat pe locul cinci din cele 47 de țări membre ale Consiliului Europei. De asemenea, în anul de referință, **moldovenii s-au adresat la CEDO de 3,4 ori mai des decât media europeană.** La 31 decembrie 2019 erau în așteptare să fie examinate încă 1056 de cereri ale cetățenilor moldoveni. Acest număr depășește numărul total de cereri în baza cărora Republica Moldova a fost condamnată în cei 22 de ani de când persoanele se pot adresa la CEDO împotriva Moldovei. Această constatare a experților Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM), în urma analizei Raportului de activitate al CEDO pentru anul precedent, denotă că alocațiile substanțiale pentru justiție au depășit cu mult rezultatele muncii depuse de procurori și judecători. Mai mult, corupția în diverse domenii de activitate nu numai că nu s-a diminuat, ci, dimpotrivă, a luat și mai mult amploare, afectând vădit capacitatea de funcționalitate a instituțiilor statului, nivelul de trai și calitatea vieții cetățenilor. Astfel, în 2019, Republica Moldova a înregistrat un scor al Indicelui Percepției Corupției (IPC) de 32 puncte, plasându-se pe locul 120 din 180 țări (în 2018, Republica Moldova avea un scor de 33 puncte și s-a plasat pe locul 117 din 180 țări). Pentru comparație: în 2019, Georgia se afla pe locul 44, România – pe locul 70, Armenia – pe locul 77, Ucraina – pe locul 126, Rusia – pe locul 137, Uzbekistan – pe locul 153, Turkmenistan – pe locul 165. În context, menționăm că Indicele este calculat la o scară de la 0 până la 100, unde „0” semnifică corupție totală, iar „100” – lipsă totală de corupție. Peste 2/3 din țările incluse în clasamentul IPC 2019 au un scor sub 50 puncte, scorul mediu fiind de doar 43 puncte. În fruntea clasamentului IPC 2019 sunt Danemarca și Noua Zeelandă (ambele cu un scor de 87 puncte) și Finlanda (86 puncte), la polul opus – Siria, Sudanul de Sud și Somalia, respectiv, cu un scor de 13, 12 și 9 puncte [7].

Lipsa de progrese reale în lupta contra corupției în majoritatea țărilor este dezamăgitoare și are efecte negative profunde asupra cetățenilor din întreaga lume, a declarat Patricia Moreira, director general al Transparency International: „Pentru a avea șansa de a contracara corupția și a îmbunătăți viața

oamenilor, trebuie de abordat relația dintre politică și *banii mari*. Interesele tuturor cetățenilor trebuie să fie reprezentate în procesul decizional”. Țările cu procese consultative mai ample și transparente au o medie a IPC de 61 puncte și, dimpotrivă, în țările în care nu există sau sunt puține consultări, scorul mediu al indicelui este de doar 32 puncte [8]. Credem că afirmațiile de mai sus caracterizează pe deplin situația din Republica Moldova.

Astfel, dacă analizăm datele investigațiilor sociologice în cadrul cărora populația își exprimă propria percepție asupra veniturilor reale ale familiei sale, care constituie una din principalele componente ale nivelului de trai și calității vieții populației, constatăm că circa 60 la sută dintre cetățenii țării noastre au venituri care nu le ajung nici pentru strictul necesar (20%) sau veniturile familiei le ajung doar numai pentru strictul necesar – 40%.

În opinia cetățenilor, guvernarea face prea puțin pentru dezvoltarea socială și economică a țării, pentru crearea locurilor noi de muncă și creșterea salariilor, pensiilor, combaterea corupției, care, implicit, ar contribui la îmbunătățirea nivelului de trai și calității vieții oamenilor. Astfel, la întrebarea: *Cât de mulțumit sunteți de ceea ce face conducerea țării în următoarele domenii...?*, cei mai mulți dintre subiecții chestionați (mai mult de 80%) au afirmat că nu prea sunt mulțumiți sau deloc mulțumiți de ceea ce fac autoritățile centrale pentru asigurarea unui trai decent, iar mai mult de jumătate dintre cetățeni (55%) nu sunt mulțumiți de eforturile depuse de guvernare în domeniul culturii (**Tabelul 3**).

Tabelul 3. Măsura în care cetățenii sunt mulțumiți de ceea ce face conducerea țării în următoarele domenii.

<i>Domeniile</i>	Deloc mulțumit	Nu prea mulțumit	Destul de mulțumit	Foarte mulțumit
Nivelul de trai	46%	34%	17%	2%
Locurile de muncă	52%	30%	12%	2%
Combaterea corupției	60%	21%	8%	2%
Salariile	59%	28%	7%	1%
Pensiile	63%	22%	7%	1%
Cultură	34%	26%	29%	5%

(Diferențele până la 100% reprezintă răspunsurile NȘ/NR).

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, octombrie 2020.

Din aceste considerente, o jumătate dintre subiecții chestionați au indicat că, în prezent, cel mai mult sunt îngrijorați de viitorul copiilor, 40% – de sărăcie, nivelul scăzut de trai, iar fiecare al treilea – de șomaj și corupție.

În aceste condiții, și nivelul de încredere a populației în principalele instituții ale statului este destul de redus, de unde rezultă că și așteptările cetățenilor de la aceste instituții sunt minime.

În acest context, sunt concludente afirmațiile lui Pippa Norris, potrivit căruia în multe țări, în decursul ultimilor ani, susținerea politică pentru instituțiile guvernamentale s-a erodat în mod consistent: „Există o tensiune în creștere între idealuri și realitate. Aceasta a condus la producerea unor *cetățeni mai critici* sau a unor *democrați decepționați*. Erodarea susținerii pentru instituțiile guvernării reprezentative e îngrijorătoare, deoarece ea poate să *submineze credința în valorile democratice*” [9].

În condițiile Republicii Moldova, nivelul redus de încredere în instituțiile statului afectează în mare măsură și parcursul european al țării. Dacă facem o retrospectivă a aspirațiilor europene ale moldovenilor în ultimii zece ani, constatăm că numărul persoanelor care se pronunță în favoarea vectorului european al Republicii Moldova rămâne aproape constant (**Tabelul 4**).

Tabelul 4. Dinamica răspunsurilor la întrebarea:
„Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, dvs. ați vota pentru sau contra?”

Opțiunea	Nov., 2011	Nov., 2013	Nov., 2015	Nov., 2017	Ian., 2019	Febr., 2021	2021/2011
Voi vota pentru	47%	48%	45%	47%	47%	49%	+2%
Voi vota contra	25%	34%	33%	28%	26%	23%	-2%
Nu aș participa	8%	7%	6%	9%	7%	7%	-1%
Nu știu, nu m-am decis	20%	11%	16%	16%	19%	21%	+1%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică (perioada 2011-2021).

În opinia autorului, nu este de neglijat nici modul în care sondajele de opinie, efectuate de-a lungul anilor, au abordat subiectul cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, propunând de fiecare dată subiecților investigați și o alternativă la întrebarea cu referire la viitorul țării: inițial – rămânem în CSI sau ne integrăm în UE, iar mai apoi – ne integrăm în Uniunea Europeană sau aderăm la Uniunea Vamală. Or, investigațiile sociologice nu și-au propus o cunoaștere și o promovare mai bună, mai aprofundată a vectorului european, care a fost declarat în mod oficial prioritatea statului în materie de politică externă.

Cu părere de rău, datele investigațiilor sociologice efectuate timp de mai mulți ani în cadrul Programului Barometrului de Opinie Publică denotă că, în mare parte, unele categorii de cetățeni ai Republicii Moldova nicidecum nu se autoidentifică cu interesele naționale ale țării și, în cazul unui eventual referendum cu privire la aderarea țării noastre la Uniunea Europeană, ar vota contra. Cei mai mulți dintre aceștia sunt etnici ruși (64%), ucraineni (68%), alte etnii – găgăuzi, bulgari etc. (57%). În consecință, avem „o societate fragmentată atunci când este vorba despre susținerea vectorului european” [10].

Lipsa unei politici consecvente în vederea consolidării aspirațiilor europene are ca rezultat și un nivel redus de autoidentificare a moldovenilor ca europeni. Potrivit sondajelor sociologice [11], doar 22% dintre persoanele chestionate au remarcat că se simt pe deplin (3%) sau mai degrabă (19%) europeni, ceea ce este foarte puțin pentru o implicare activă a întregii societăți în procesul de apropiere și integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Pentru comparație: datele Euro-barometrului [12], realizat în anul 2019 în toate cele 28 de state membre, arată că mai mult de jumătate dintre respondenți se autoidentifică ca cetățeni ai UE. La nivel național, punctajul variază de la 93% în Luxemburg, 88% în Germania și 87% în Spania, la 57% în Grecia și Italia și 52% în Bulgaria. Sondajul relevă, de asemenea, și o creștere puternică a percepției pozitive a cetățenilor europeni față de Uniunea Europeană în toate domeniile – de la economie la starea democrației. Studiul privind percepția cetățenilor asupra Uniunii Europene și Parlamentului European denotă că o mare parte a europenilor (57%) sprijină în continuare apartenența țării lor la UE, considerând că aderarea la Uniunea Europeană este un lucru bun pentru țara lor, iar circa 2/3 dintre cetățenii europeni din toate statele membre consideră că apartenența la UE a adus doar beneficii țării lor.

Concluzii

Analiza de mai sus denotă că pentru o justiție calitativă, pentru sporirea încrederii în instituțiile statului și susținerii masive a parcursului european al Republicii Moldova sunt necesare eforturi susținute și cu impact concret în diverse domenii ale vieții, care să fie percepute și apreciate pozitiv de către cetățeni, iar pentru aceasta este nevoie de o politică coerentă și clară a statului, de o guvernare responsabilă. Or, după cum am menționat mai sus, vectorul european trebuie să devină o prioritate a statului nu numai în politica externă, dar mai întâi de toate, în cea internă.

De asemenea, este nevoie de eforturi conjugate și din partea actorilor politici, unii dintre aceștia fiind și astăzi promotori activi ai aderării Republicii Moldova la Uniunea Euro-asiatică, chiar dacă sunt conștienți de faptul că datorită semnării Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană țara noastră are cu mult mai multe avantaje. De remarcat, în acest context, că semnarea Acordului de Parteneriat și Cooperare (1994), a Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova (2005), a Acordului de Liber Schimb, Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC sau DCFTA) cu UE au adus doar beneficii: creșterea suplimentară a PIB-ului Moldovei de până la 5,4%, liberalizarea regimului de vize (2014), care a facilitat până în prezent accesul a circa 2,3 milioane de cetățeni moldoveni în țările-membre ale Uniunii Europene, majoritatea obiectelor de infrastructură socială care în ultimii ani erau într-o stare deplorabilă au fost și sunt finanțate din fonduri europene, iar exportul de produse și mărfuri pe piața europeană depășește actualmente cifra de 2/3 sau circa 67 la sută din volumul total al exporturilor.

Formarea, consolidarea și perpetuarea unui euroscepticism vădit și de durată de către unii reprezentanți ai formațiunilor politice aflate chiar și în prezent la guvernare, în scopul menținerii unui segment impunător de electorat cu ajutorul căruia să acceadă în Legislativ, contribuie în mod substanțial la dispersarea societății. Din aceste considerente și viitorul Republicii Moldova nu are o certitudine de dezvoltare, oscilând permanent între Est și Vest, fără a ne preocupa, în speță clasa politică, de creșterea nivelului de trai și calității vieții cetățenilor. De circa trei decenii, la acest indicator suntem cotați ca cea mai săracă țară din Europa. În consecință, avem un exod masiv al populației, în special, al forței economice active, al potențialului uman și intelectual. Astfel, pentru o susținere puternică a vectorului european avem nevoie de coeziune socială, de conștientizare a faptului că apropierea și integrarea Republicii Moldova în spațiul comunitar constituie o perspectivă clară de dezvoltare a țării noastre, de asigurare a unui nivel de trai decent și o calitate mai bună a vieții oamenilor. Doar în așa fel vom deveni o țară cu valori și standarde europene.

Referințe bibliografice

1. *Planul de Acțiuni UE – Moldova*: Plan 402 din 22 feb. 2005 [online]. [accesat 1 dec. 2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116837&lang=ro
2. GRIBINCEA, V., VIRSCHI, V. *Justiția din Republica Moldova în cifre – o privire comparativă: document analitic* [online]. Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM). Chișinău, 2019, p. 6 [accesat 1 oct. 2019]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/10/Justi%C8%9Bia-din-Republica-Moldova-%C3%AEn-cifre-%E2%80%93-o-privire-comparativ%C4%83_final-web.pdf
3. *Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în justiție și combaterea corupției*: sondaj [online]. Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM). Chișinău, 2020 [accesat 1 dec. 2020]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2020/12/CRJM-Perceptia-judecatorilor-procurorilor-si-avocailor-2020-web.pdf>
4. *Planul de Acțiuni UE – Moldova. Dialogul politic și reformele. Democrația și supremația legii*. In: *Tratate Internaționale* [online]. 2006, nr. 38, art. 402. p.17 [accesat 1 dec. 2020]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/raport_pna_aa_2017-2019_final_pentru_publicare_website.pdf
5. *Raport de evaluare intermediară a Strategiei Naționale de Dezvoltare (SND) „Moldova 2020”* [online]. [accesat 1 ian 2020]. Disponibil: https://www.m4eg.eu/media/2646/6raport_evaluare_md2020_rom.pdf. Aceași în lb. engl. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Raport_evaluare_MD2020_ENG.pdf
6. *Reformarea justiției și combaterea corupției: Sinteză, 24–25 sept., 2020*, p. 2 [online]. [accesat 12 dec. 2020]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2020/12/Sumar-Forum-Justitie-Anticoruptie-2020-RO.pdf>
7. GRIBINCEA, V., GOLNICE, D., POPȘOI, E. *Republica Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în anul 2019: notă analitică* [online]. 31 ian. 2020 [accesat 31 dec. 2020]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2020/01/Nota-analitica-CtEDO-2019.pdf>
8. *Transparency International lansează Indicele Percepției Corupției, 2019* [online]. [accesat: 23 ian. 2020]. Disponibil: http://www.transparency.md/2020/01/23/transparency-international-lanseaza-indicele-perceptiei-coruptiei-2019/#_ftn1
9. NORRIS, P. *The Growth of Critical Citizens?* New York: Oxford, University Press, 1999.
10. *Aspirațiile Europene și Dezvoltarea Umană a Republicii Moldova: raportul Național de Dezvoltare Umană* [online]. Chișinău, 2012 [accesat 20 dec. 2012]. Disponibil: http://hdr.undp.org/sites/defaultfiles/moldova_2012_nhdr_romanian_version.pdf
11. *Barometrul de Opinie Publică 2011–2020, IPP* [online]. [accesat 01 iun. 2020]. Disponibil: https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/07/BOP_06.2020_prima_parte_finale.pdf
12. *Eurobarometru 2019 Standard 91* [online]. [accesat 05 aug. 2019]. Disponibil: https://ec.europa.eu/romanianews/20190805_eurobarometru_primavara_ro